

Наумко М. М.,
аспірант кафедри публічного
врядування,
Національний університет
«Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)

Дзяна Г. О.,
кандидат наук з державного
управління, доцент, доцент кафедри
публічного врядування,
Національний університет
«Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ НЕВОЄННИХ ЗАСОБІВ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Вже понад 10 років Україна змушена протистояти російській агресії. За цей період проти нашої держави було застосовано майже всі можливі форми впливу (з повномасштабним вторгненням до 2022 року), що спрямовані на зміну української політики або встановлення контролю над Україною. Агресивні дії включали як невійськові методи (політичний тиск, економічні санкції, кібератаки, інформаційно-психологічні операції), так і військові (локальні конфлікти, інтервенція, стратегічне розгортання військ).

Саме таке комбінування різних форм впливу сформувало особливий характер протистояння, який сьогодні визначають терміном «гібридна війна».

У ХХІ столітті війна набула нових форм — прихованих, асиметричних, комплексних. Саме тому з'явилася потреба у новому терміні, який охоплює ці багатовекторні, змішані прояви агресії. Гібридна війна — це не просто новий тип війни, це концептуальна модель, у якій класичні військові дії поєднуються з невоєнними діями, а саме інформаційною, психологічною, економічною, кібернетичною та політичною експансією.

Крім того, гібридна війна відзначається поліцентричністю — вона може відбуватися одразу у кількох середовищах: у реальному світі, у цифровому просторі, у медіа-просторі, у свідомості громадян. Учасниками стають не лише військові, а й журналісти, блогери, інфлюенсери, ІТ-спеціалісти, чиновники й навіть звичайні громадяни. Все суспільство — ціль, але водночас і суб'єкт війни.

При цьому часто задіюються структури, що формально не ідентифікуються як агресор і не належать до державної вертикалі: найманці, «ботоферми», псевдогромадські організації тощо. Це створює ілюзію розвитку «внутрішніх» протиріч процесів, що дозволяє агресору уникати юридичної

відповідальності на міжнародному рівні, а подекуди отримувати і мандат миротворця (Придністров'я, Грузія, Сирія і т.д.).

Таким чином, гібридна війна — це не лише стратегія знищення опонента, але й спроба змінити його свідомість, підірвати інститути державності та створити альтернативну реальність, у якій нападник постає як «визволитель», а держава-жертва — як «загроза» своєму суспільству та розвитку [1].

Отже, відбулась суттєва трансформація традиційного уявлення про війну. Якщо раніше війна асоціювалася з фронтом, артилерією та чіткими державними межами, то сьогодні конфлікт може розгортатися без офіційного оголошення, без єдиної кулі — у цифровому просторі, в ефірі, у головах. Саме такий тип конфлікту отримав назву війни 4-го покоління (Fourth Generation Warfare) — формату протистояння, у якому класичне бойове зіткнення поступається місцем багаторівневій, комплексній стратегії тиску. Тут немає чіткої лінії фронту, адже фронт — усюди: у соціальних мережах, у вуличних протестах, у новинах і навіть у свідомості кожного громадянина. У цих конфліктах усі стають учасниками — хочуть вони цього чи ні.

Отже, як бачимо війну 4-го покоління відрізняє кілька визначальних характеристик: розмитість меж між воєнним і цивільним простором, активне використання недержавних акторів (ПВК, хакери, медійні платформи), і що найважливіше — масоване застосування невоєнних методів впливу. У таких конфліктах не існує чіткої лінії фронту — бо фронт розмивається в інформаційному полі, в соціальних мережах, у психологічному стані громадян. Саме тому об'єктом атаки стає не інфраструктура, а наратив, не техніка, а довіра [2: с. 45]

Невоєнні методи, що застосовуються в межах гібридної війни четвертого покоління, охоплюють широкий спектр дій:

- Інформаційна війна — поширення фейків, викривлення фактів, маніпуляція наративами.
- Психологічний тиск — страх, дезорієнтація, паніка, сумніви у діях влади.
- Кібератаки — ураження критичної інфраструктури: енергетика, банківська система, державні сервіси.
- Інфільтрація політичних процесів — через псевдоорганізації, ЗМІ, проросійські активи.

Такі методи надзвичайно ефективні, оскільки дозволяють агресору діяти "невидимо", зберігаючи міжнародну легітимність або принаймні заплутуючи її.

Таким чином, війна четвертого покоління — це не просто новий етап у розвитку збройних конфліктів, а докорінно інша парадигма, яка вимагає перегляду традиційних підходів до безпеки. Відповідь на такі виклики — це не тільки модернізація армії, а й формування стійкого, освіченого, інформаційно-грамотного суспільства.

Ключовим елементом таких війн є невоєнні заходи — дії, що не супроводжуються прямим збройним втручанням, але мають руйнівний вплив на структури державності, безпеку та суспільну свідомість. Вони охоплюють активне використання інформаційного простору. Через соціальні мережі, медіа

та інтернет-ресурси ворог вибудовує альтернативну реальність, маніпулює фактами, створює інформаційний шум і формує потрібні наративи. Завдяки цьому здійснюється вплив на громадську думку, провокується внутрішній розкол і деморалізація суспільства. Сучасний інформаційний простір став ключовим полем битви у війнах четвертого покоління, де ворог активно використовує цифрові технології для ведення складних інформаційних операцій. Через соціальні мережі, онлайн-медіа та інтернет-ресурси агресор вибудовує цілісну альтернативну реальність, яка систематично суперечить об'єктивним фактам. Цей процес відбувається за допомогою цілеспрямованої маніпуляції інформацією - вибіркового підбору фактів, їх перекручення або повної фальсифікації, що дозволяє формувати потрібні наративи. Особливо небезпечним є створення інформаційного шуму - масового потоку суперечливої, часто абсурдної інформації, яка перевантажує сприйняття і робить людей нездатними критично аналізувати події.

Така інформаційна війна має кілька ключових цілей. По-перше, вона спрямована на формування специфічного бачення реальності, де агресор предстає у вигідному світлі, а жертва агресії - як "проблемна" сторона. По-друге, через постійне бомбардування суперечливою інформацією ворог домагається деморалізації суспільства, викликаючи почуття безпорадності, апатії та байдужості. По-третє, ці операції мають спровокувати внутрішній розкол, посилюючи існуючі суперечності в суспільстві або створюючи лінії розколу.

Найбільш ефективно ці методи працюють у поєднанні з алгоритмами соціальних мереж, які автоматично поширюють контент, що викликає сильні емоції, незалежно від його достовірності. В результаті формується так званий "власний віртуальний симулякр" - інформаційне Я - середовище, де користувачі постійно отримують лише ті думки та "факти", які підтверджують їх упередження. Це робить суспільство особливо вразливим до маніпуляцій, оскільки критичне мислення поступово витісняється емоційними реакціями на сформований віртуальний світ [5: с. 112-115].

Для протидії таким загрозам необхідний комплексний підхід, який включає як технологічні рішення (наприклад, системи виявлення дезінформації на основі штучного інтелекту), так і розвиток медіаграмотності та інфогігієни населення. Важливою складовою є створення альтернативних джерел достовірної інформації та підтримка незалежних медіа, здатних ефективно протистояти пропаганді. Такі методи ведення війни спрямовані на підірив внутрішньої стабільності країни. Через постійне нагнітання емоційного тиску знижується довіра громадян до влади, з'являються підозри у змові, неефективності, або навіть зраді. Це, в свою чергу, блокує волю до спротиву — люди відчують безсилля, апатію, втрату орієнтирів.

Інформаційний простір перетворюється на арену протистояння, де кожен заголовок, кожен допис у соціальних мережах може бути частиною ретельно спланованої атаки на свідомість громадян. Основна мета такого впливу — посіяти хаос, розколоти суспільство, поставити під сумнів основи єдності та патріотизму. Сумнів у власній армії, уряді, міжнародних партнерах — це

стратегічна мета супротивника, бо він розуміє: перемога можлива не лише на полі бою, але й у головах людей.

Не менш важливим методом є економічний тиск. Санкції, фінансові обмеження, зовнішній шантаж — усе це створює враження кризи, нестабільності, посилює соціальну напругу. Люди починають думати не про стратегічну перспективу, а про щоденне виживання. Так виникає втома, що робить суспільство більш вразливим до маніпуляцій.

Таким чином, нові методи впливу на державу — це не лише війна за території, а насамперед війна за свідомість. В умовах такої гібридної агресії ключовим стає збереження не тільки економічної могутності держави, але критичного мислення, медіаграмотності, єдності нації та довіри до інституцій. Лише усвідомивши природу загрози, можна знайти ефективні способи захисту.

Сучасні конфлікти все частіше набувають небаченої раніше багатомірності. Серед основних інструментів гібридної війни дедалі помітнішими стають диверсійні дії, кібератаки та медійні кампанії, що скоординовано впливають на функціонування держави та психоемоційний стан суспільства. Напади на критичну інфраструктуру — це не лише фізичне руйнування об'єктів, а й стратегічний виклик, спрямований на параліч життєво важливих систем. Виведення з ладу електростанцій, злами систем управління транспортом та їх зупинка — усе це створює атмосферу хаосу та невизначеності.

Кіберпростір став новим фронтом. Тут точаться запеклі битви за контроль над даними, за доступ до стратегічних систем, за можливість поширення шкідливого програмного забезпечення. Кібератаки здатні не лише паралізувати окремі елементи інфраструктури, а й спричинити масові перебої в енергозабезпеченні, порушити зв'язок, знищити важливу інформацію. Усе це має серйозні наслідки не тільки для економіки, а й для морального стану громадян.

Особливо небезпечною є інформаційна складова гібридної агресії. Розгортання фейкових новин, маніпулятивні медійні кампанії, псевдоекспертні оцінки та навмисне викривлення реальності — усе це формує викривлену картину світу, змушуючи громадян сумніватися в об'єктивності подій, у позиції власної держави та її партнерів. Це вплив не лише на розум, а й на емоції — створення постійного відчуття загрози, страху, розчарування [3: с. 34-38].

Гібридна війна має багаторівневу природу: від фізичної — диверсії, напади, знищення об'єктів, — до віртуальної — кібератаки, інформаційні вкиди, психологічний тиск. Вона не має чітких ліній фронту, але її наслідки можуть бути не менш руйнівними, ніж традиційна війна. Саме тому важливо усвідомлювати складність і глибину цієї загрози, а також зміцнювати національну безпеку як у матеріальному, так і в інформаційному просторі [4: с. 21].

Інфільтрація, дестабілізація, пропаганда — це складові гібридної війни, що загрожують безпеці держав не менш, ніж відкриті збройні конфлікти. Ці методи базуються на використанні внутрішніх ресурсів самої країни для підриву її стабільності зсередини. Проникнення в інститути влади дозволяє

агресору впливати на прийняття рішень, спрямовувати політичні процеси у вигідному для себе напрямку, блокувати ініціативи, що суперечать його інтересам. Такий вплив є майже непомітним для більшості громадян, але надзвичайно небезпечним, адже підриває основи державного публічного управління.

Окрему загрозу становить створення суспільних симулякрів псевдогромадських рухів, які на перший погляд мають вигляд ініціативи знизу, але фактично керуються зовнішніми силами. Їхнє завдання — посіяти розбрат, розпалити протестні настрої, представити владу як ворожу до власного народу. Це може відбуватись під виглядом захисту прав, свобод, економічних інтересів, віртуальних симулякрів, але з фокусом на розхитуванням ситуації в країні.

Водночас пропаганда таких суспільних симулякрів виступає як реалізований інструмент впливу на масову свідомість. Вона створює викривлену реальність, де агресор зображується як визволитель, а жертва — як агресивний провокатор. Це дозволяє переконати частину населення у "правильності" дій загарбника, знизити опір, підживити зневіру у власній державі. Через системне повторення однакових меседжів формуються нові віртуальні наративи, які поступово витісняють об'єктивне бачення подій.

Таким чином, гібридна агресія перетворює механізми демократії на зброю проти самої демократії. Вона діє не силою, а маніпуляцією, не атакою, а ілюзією нормальності. Саме тому суспільству необхідно бути пильним, критично мислити та вміти розпізнавати ці приховані загрози, не відриваючись від реальності і критично ставитись до віртуальності.

Крім того, існує відмінність у ситуативному застосуванні методів і використанні сукупності методів з метою досягнення політичного стратегічного задуму. Ідеться про наявність чіткого військово-політичного рішення, ухваленого державою – суб'єктом впливу. Де-факто момент прийняття такого рішення (якщо воно стає відомим або якщо його наявність може бути реконструйовано в спосіб моніторингу використовуваних методів) можна трактувати як своєрідний «акт оголошення війни».

Ухвалення такого рішення державою – суб'єктом впливу – запускає своєрідний механізм атаки на іншу державу, одним зі способів реалізації якого стає гібридна війна.

Список використаних джерел:

1. Гейл, М. (2021). Гібридна війна Росії проти України: інструменти та механізми впливу. Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР). URL:<https://www.cacds.org.ua/ukr/news/1686/>
2. Кларк, Д., Кнаак, М. (2021). The Weaponization of Everything: A Field Guide to the New Way of War. Yale University Press, с. 44-48
3. Кривонос, Р. (2023). Гібридна війна Росії проти України: інформаційний вимір (2022-2023). Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Право, (2), 28. С. 32-40.

URL:<https://science.lpnu.ua/law/journals/2023/2/28/kryvonos-ra-gibrydna-viyna-rosiyi-proty-ukrayiny-informaciyyny-vymir-2022-2023>, c. 34-38]

4. NATO Strategic Communications Centre of Excellence (2020). Hybrid Threats: A Comprehensive Resilience Guide. NATO StratCom COE. C. 19-25. URL: <https://www.stratcomcoe.org/hybrid-threats-comprehensive-resilience-guide> c. 21]

5. Woolley, S. C., & Howard, P. N. (Eds.). (2020). *Computational Propaganda: Political Parties, Politicians, and Political Manipulation on Social Media*. Oxford University Press, c. 110-118